

АНОТАЦІЯ

Петраш А.І. Товариство Ісуса у Львівській архідієцезії в 1852–1914 рр.: релігійно-культурна та суспільно-харитативна діяльність. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 032 Історія та археологія. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ, 2023.

Дисертація присвячена докладному дослідженню історії Товариства Ісуса в межах Львівської архідієцезії у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. У роботі вперше комплексно розкрито форми душпастирства Товариства Ісуса в зазначений період. Висвітлена історія кожного місійного дому ордену у Львівській архідієцезії. Основна увага зосереджена на аналізі релігійно-культурної та суспільно-харитативної діяльності єзуїтів.

Перший розділ дослідження присвячений історіографії, котра висвітлює місіонерське служіння Товариства Ісуса в Галичині. Виявлено, що українська історична наука переважно зосереджувалась на дослідженні діяльності ордену в ХVІ–ХVІІ ст. Натомість серед іноземних дослідників особливо виділяються польські науковці, які присвятили свої дослідження різним аспектам душпастирської діяльності галицьких єзуїтів у ХІХ та ХХ ст. Зауважено, що спеціалізованих праць, які висвітлюють діяльність ордену конкретно в межах Львівської архідієцезії впродовж зазначеного періоду немає.

Серед джерельної бази дисертації значне місце займають матеріали з архіву Провінції Південної Польщі Товариства Ісуса. У ньому наявна основна колекція документів, що стосуються діяльності єзуїтів в Галичині впродовж досліджуваного періоду. Головна увага зосереджена на джерелах, які розкривають внутрішню структуру ордену, характеризують його побут і діяльність у кожному з місійних домів у Львівській архідієцезії. Матеріали інших архівних установ слугують додатковим джерелом інформації, комплексно доповнюючи дослідження. Значна частина відомостей про душпастирство

ордену взята з опублікованих документів і тогочасних періодичних видань.

У другому розділі коротко висвітлена історія Товариства Ісуса у Львівській архидієцезії до скасування ордену в 1773 р. Його головними осередками на той час були міста Львів і Станиславів. Зазначено, що після заборони ордену Александром I єзуїти опинились у Галичині в 1820 р., де утворили Галицьку провінцію. Вони залишилися в регіоні, оскільки державна влада потребувала в Тернополі досвідчених педагогів, а місцеві духовні ієрархи були зацікавлені в розширенні місіонерської діяльності серед вірян через нестачу римо-католицького духовенства в краю. Описано відновлення душпастирської праці єзуїтів при костелі св. Петра і Павла у Львові в 1836 р. і відкриття конвікту св. Миколая для шляхетської молоді.

Охарактеризовано внутрішню структуру Галицької провінції Товариства Ісуса та ієрархію ордену. Окреслено довгий процес навчання єзуїтів і основні аспекти їхньої формації. Остання передбачала вивчення гуманітарних наук, філософії, теології та духовне самовиховання, що опирається на ідеї розвитку розуму, моралі та духовності ігнатіянської традиції. Наголошено на активній суспільній діяльності ордену і його місіонерському служінні серед населення. Перелічено основні види релігійних практик Товариства Ісуса з врахуванням специфіки регіону і зазначенням особливостей, які були характерні для душпастирської праці єзуїтів у другій половині XIX ст. – на початку XX ст. Зауважено, що Товариство Ісуса популяризувало травневі богослужіння і проведення реколекцій у Галичині, а також культ Діви Марії та Серця Ісуса. У тексті було розглянуто важливу роль, яку відіграли єзуїти у процесі реформування василіанського ордену, а також проведено аналіз їхніх поглядів на цей процес. Зазначено, що Товариство Ісуса не мало на меті латинізацію греко-католицького обряду чи полонізацію українців. Окрему увагу приділено науковим поглядам єзуїтів, їхній видавничій справі та написаним працям.

У третьому розділі виокремлено особливості місіонерського служіння Товариства Ісуса в Тернополі та Львові. Духовна праця єзуїтів у цих двох містах вирізнялась на фоні інших і мала свої специфічні риси. Тернопіль був єдиним

містом у Львівській архідієцезії, де орден займався характерною для себе діяльністю, а саме освітою і вихованням молоді. Встановлено причини перенесення навчального закладу до Хирова. Втім, навіть після цього в Тернополі все ще проводились філософські курси для молодих членів ордену, а також функціонував дім третьої пробації, де єзуїти завершували свою формацію і давали останні обітниці. Описано також особливості душпастирської праці в місті.

У Львові активність Товариства Ісуса поступово зростала, стаючи особливо помітною в кінці XIX – на початку XX ст. Орден займався у місті не тільки душпастирською, але й науковою та видавничою діяльністю. Згадано основну періодику єзуїтів, яка видавалась у Львові, а також проаналізовано релігійні, філософські та соціальні ідеї Товариства Ісуса. Зауважено, що на останні значною мірою вплинули енцикліки папи Лева XIII, серед яких особливе значення мала «*Regrum Novarum*». Вона сприяла початку активної душпастирської праці серед робітників у 90-х роках і активній полеміці з представниками соціалістичних ідей. Описано визначні публічні події Львова, у яких брав участь орден. Найбільш визначними серед них був Марійський конгрес (1904) і коронація ікони Богородиці (1905). Окрему увагу приділено функціонуванню реколекційного дому. Зазначено, що Львів був єдиним містом в архідієцезії, де в єзуїтів було два осередки.

Четвертий розділ описує розгортання місіонерської діяльності ордену у Львівській архідієцезії з 70-х років XIX ст. Нові місійні дома були відкриті у Станиславові, Чернівцях і Коломиї. Подано статистичну інформацію про кількість релігійних практик, проведених орденом, що дає змогу дослідити динаміку душпастирства єзуїтів у конкретному населеному пункті. Відзначено спільні заходи з греко-католицьким духовенством. Зауважено, що деякі події, організовані Товариством Ісуса, містили патріотичні елементи. Описано особливості короткотривалої місії ордену у Стрию. Згадані також інші населені пункти Львівської архідієцезії, в яких єзуїти проводили місіонерську діяльність.

П'ятий розділ дисертації присвячений суспільно-харитативній діяльності

Товариства Ісуса. Остання проявлялась в першу чергу в заснуванні релігійних товариств серед мирян. Пояснено причину зростання активності цих конгрегацій в кінці XIX – на початку XX ст. і взаємопов'язаність цього феномену із соціальною політикою папи Лева XIII. Розглянуто історію релігійних товариств мирян у кожному місті Львівської архідієцезії, де знаходився місійний дім Товариства Ісуса. Особливо виділялись марійські содаліції. Ці конгрегації поєднували ідею духовного самовдосконалення з активною громадською діяльністю. Люди, котрі до них входили, зобов'язувались не лише до виконання релігійних практик, але й активно долучались до різних суспільних справ, зокрема до благодійної діяльності. Проаналізовано структуру та завдання марійських содаліцій. Зазначено про роль єзуїтів у створенні цих релігійних товариств у Галичині. Виявлено різні види діяльності, якою займалися марійські содаліції. Описано роль єзуїтів у створенні єдиного адміністративного органу, який координував їх діяльність в Галичині.

У висновках підсумовано всі характерні особливості релігійно-культурної та суспільно-харитативної діяльності ордену в містах Львівської архідієцезії. Основні положення та результати дисертації можуть використовуватися для написання праць історичного спрямування, досліджень з історії католицької церкви в Галичині, а також створення підручників і лекційних курсів. У подальшій науково-дослідній роботі можуть бути досліджені питання, пов'язані з місіонерським служінням єзуїтів у період Другої Польської Республіки та двох світових воєн. Доречно надалі докладніше розглянути філософські ідеї, які лежали в основі діяльності єзуїтів і впливали на їхню місіонерську працю, а також діяльність релігійних товариств у Львівській архідієцезії.

Ключові слова: Товариство Ісуса, орден єзуїтів, єзуїти, Римо-католицька церква, Львівська архідієцезія, Галичина, Греко-католицька церква, марійська содаліція, релігійне товариство, місіонерська діяльність, місіонерство, душпастирство, освіта, наука, Австро-Угорська монархія.

SUMMARY

Petrash A.I. The Society of Jesus in the Archdiocese of Lviv in 1852–1914: religious-cultural and social-charitable activities. – Qualifying scientific work with manuscript rights.

The thesis is for obtaining the Doctor of Philosophy Degree in the field 03 Humanities, speciality 032 History and Archaeology. – Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, 2023.

The thesis is devoted to a detailed study of the history of the Society of Jesus within the Archdiocese of Lviv in the second half of the 19th – early 20th centuries. The study for the first time comprehensively explores the forms of pastoral work carried out by the Society of Jesus in the specified period. The history of each mission house of the order in the Archdiocese of Lviv is highlighted. The main attention is focused on the analysis of the religious-cultural and social-charitable activities of the Jesuits.

The first chapter of the research is devoted to historiography, which highlights the missionary service of the Society of Jesus in Galicia. It was revealed that Ukrainian historical science mainly focused on investigating the activities of the order in the 16th to 17th centuries. On the other hand, among foreign researchers, Polish scientists stand out for devoting their studies to various aspects of the pastoral work of the Jesuits in Galicia during the 19th and 20th century. It's noted that there are no specialized works that specifically cover the activities of the order within the Lviv Archdiocese during the specified period.

Among the source base of the thesis, a significant place is occupied by materials from the archive of Southern Poland Province of the Society of Jesus. It contains the main collection of documents related to the activities of the Jesuits in Galicia during the studied period. The main attention is focused on the sources that reveal the internal structure of the order, characterize its life and activities in each mission houses in the Archdiocese of Lviv. Other archival institutions materials serve as an additional source of information, comprehensively complementing the research. A significant part of the

information about the order pastorate is taken from published documents and periodicals of that time.

In the second chapter, the history of the Society of Jesus in the Archdiocese of Lviv is briefly covered until the order was abolished in 1773. Its main centers at that time were the cities of Lviv and Stanisławow. It is noted that after the order was banned by Alexander I, the Jesuits found themselves in Galicia in 1820, where they created the Galician Province. They remained in the region because the government needed experienced educators in Ternopil, and the local ecclesiastical hierarchy was interested in expanding missionary activities among the laymen due to the lack of Roman Catholic clergy in the region. The restoration of Jesuit pastoral work at the Church of St. Peter and Paul in Lviv in 1836 and the opening of St. Nicholas Convict for the noble youth are described.

The internal structure of the Galician province of the Society of Jesus and the hierarchy of the order are characterized. The lengthy process of Jesuit formation and the main aspects of their education are outlined. This formation included the study of humanities, philosophy, theology and spiritual self-education based on the ideas of the development of the mind, morality and spirituality of the Ignatian tradition. Emphasis is placed on the active social engagement of the order and its missionary service among the population. The main types of religious practices of the Society of Jesus are listed, taking into account the specificities of the region and noting the characteristics that were typical for Jesuit pastoral work in the second half of the 19th century and the early 20th century. It is noted that the Society of Jesus popularized May devotions and conducted spiritual retreats in Galicia, as well as promoted the cult of the Virgin Mary and the Sacred Heart of Jesus. The text discussed the significant role played by the Jesuits in the process of reforming the Basilian Order and conducted an analysis of their perspective on this process. It is noted that the Society of Jesus did not aim for the Latinization of the Greek-Catholic rite or the polonization of ukrainians. Special attention is given to the Jesuits' scientific views, their publishing activities, and their written works.

The third chapter highlights the distinctive aspects of the missionary service of the Society of Jesus in Ternopil and Lviv. The spiritual work of the Jesuits in these cities was different than in others and had its specific characteristics. Ternopil was the only city in the Archdiocese of Lviv where the order engaged in its distinctive activities, namely education and upbringing of youth. The reasons for relocating the educational institution to Khyriv have been established. However, even after the relocation, philosophical courses for young members of the order were still conducted in Ternopil, and a house of third probation was functioning where Jesuits completed their formation and made final vows. The specific aspects of pastoral work in the city are also described.

In Lviv, the activity of the Society of Jesus gradually increased, becoming especially prominent in the late 19th and early 20th centuries. The order was involved in not only pastoral but also scientific and publishing activities in the city. The main periodicals published by the Jesuits in Lviv are mentioned, and the religious, philosophical, and social ideas of the Society of Jesus are analyzed. It is noted that the encyclicals of Pope Leo XIII, especially «Rerum Novarum», had a significant influence on the latter. It contributed to the active pastoral work among workers in the 1890s and an active debate with representatives of socialist ideas. Significant public events in Lviv in which the order participated are described. The most notable among them were the Marian Congress (1904) and the coronation of the icon of the Mother of God (1905). Special attention is given to the functioning of the retreat house. It is noted that Lviv was the only city in the archdiocese where the Jesuits had two residences.

The fourth chapter details the expansion of the order's missionary activities in the Archdiocese of Lviv since the 1870s. New mission houses were opened in Stanislavow, Chernivtsi, and Kolomyia. Statistical information on the number of religious practices conducted by the order is provided, allowing for an examination of the dynamics of Jesuit pastoral work in specific localities. Collaborative efforts with the Greek-Catholic clergy are mentioned. It is noted that some events organized by the Society of Jesus included patriotic elements. The characteristics of the short-lived

mission of the order in Stryi are described. Other towns and villages within the Archdiocese of Lviv where Jesuits carried out missionary activities are also mentioned.

The fifth chapter of the thesis is dedicated to the social and charitable activities of the Society of Jesus. The latter primarily manifested in the establishment of religious societies among laypeople. The reason for the increase in the activity of these congregations at the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries and the interrelationship of this phenomenon with the social policy of Pope Leo XIII is explained. The history of laymen religious societies in each city of the Archdiocese of Lviv, where the Jesuit mission house was located, is examined. The Sodalities of Our Lady were particularly prominent. These congregations combined the idea of spiritual self-improvement with active civic engagement. The people who joined them were not only committed to engage in religious practices but also actively contributed to various social causes, including charitable activities. The structure and tasks of Sodalities of Our Lady are analyzed. The role of the Jesuits in the creation of these religious societies in Galicia is noted. Various types of activities, which were engaged in by the Sodalities of Our Lady, were revealed. The role of the Jesuits in creating a single administrative body that coordinated their activities in Galicia is described.

The conclusions summarize all the characteristic features of the order's religious-cultural and social-charitable activities in the cities of the Lviv Archdiocese. The main findings and results of the thesis can be used for writing works on historical topics, research on the history of the Catholic Church in Galicia, as well as creating textbooks and lecture courses. Further research could explore questions related to the missionary service of Jesuits during the period of the Second Polish Republic and the two World Wars. It is appropriate to further examine the philosophical ideas that underpinned the activities of the Jesuits and influenced their missionary work, as well as the activities of religious societies in the Archdiocese of Lviv.

Keywords: Society of Jesus, Jesuit Order, Jesuits, Roman Catholic Church, Lviv Archdiocese, Galicia, Greek Catholic Church, Sodality of our Lady, religious society, missionary activity, missionary work, pastoral care, education, science, Austro-Hungarian Monarchy.

СПИСОК НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Петраш А. Місіонерська діяльність Товариства Ісуса в м. Коломия (1896-1914). *Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис "Галичина"*. 2022. Т. 35. С. 96–108.

DOI: <https://doi.org/10.15330/gal.35.96-108>.

URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/istgal/article/view/6455/6733>

2. Петраш А. Місіонерська діяльність Товариства Ісуса в Станиславові (1883–1914 рр.). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: історичні науки*. 2022. Т. 38. С. 125–137.

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-2254.2022-38.125-137>.

URL: <https://drive.google.com/file/d/1R5W6yceOHIEsRrA2cYIJPNYkjlVqjKe6/view>

3. Петраш А. Діяльність реколекційного дому єзуїтів у Львові в 1907–1914 рр. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 5(11). С. 902–913.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-5\(11\)-902-913](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-5(11)-902-913).

URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/5000/5028>

4. Петраш А. Товариство Ісуса і консолідація марійських содаліцій у Львівській архідієцезії в кінці XIX – на початку XX ст. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 4(10). С. 803–816.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-4\(10\)-803-816](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-4(10)-803-816).

URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/4569/4593>

5. Петраш А., Жерноклеєв О. Ідея, структура і суспільне значення марійських содаліцій у Галичині в кінці XIX – на початку XX ст. Україна: культурна спадщина, національна свідомість та державність. 2023. № 37. С. 67–79. (особистий внесок здобувача 65%).

DOI: <https://doi.org/10.33402/ukr.2023-37-67-79>

URL: <https://www.inst-ukr.lviv.ua/download.php?portfolioitemid=798>

Опубліковані праці апробаційного характеру

6. Petrash A. Działalność jezuitów w Tarnopolu i Lwowie w latach 1852–1914. *Rocznik przemyski. Literatura i Język*. 2022. Т. 58, nr 2 (26). S. 93–116.

DOI: <https://doi.org/10.4467/24497363RPLJ.22.004.17069>.

URL: <https://www.ejournals.eu/RPLJ/2022/2-26-2022/art/23029/>

7. Петраш А. Місіонерська діяльність Товариства Ісуса в Чернівцях (1885–1914). *Проблеми історії країн Центральної та Східної Європи: збірник наукових праць*. 2022. Т. 10. С. 252–269.

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-2262.2022-10.252-268>.

URL: <https://drive.google.com/file/d/1FNIGbnmTGnRk9-ZXtVVIZm1WEL9bPwF2/view>

8. Петраш А. Основні напрямки душпастирської праці ордену у Тернополі і Львові (1820-1914 рр.). *WayScience : Матеріали II міжнар. науково-практ. інтернет-конф. "Recent Trends in Science"*, м. Дніпро, 4–5 трав. 2023 р. Дніпро, 2023. С. 229–231.

URL: <http://www.wayscience.com/wp-content/uploads/2023/05/Conference-Proceedings-May-4-5-2023-2.pdf>

9. Петраш А. Основні джерела для дослідження діяльності ордену єзуїтів у Львівській архієпископії впродовж 1852-1914 рр. *WayScience: Матеріали II міжнар. науково-практ. інтернет-конф. "Future of Work: Technological, Generational and Social Shifts"*, м. Дніпро, 11–12 трав. 2023 р. Дніпро, 2023. С. 138–140.

URL: <http://www.wayscience.com/wp-content/uploads/2023/05/Conference-Proceedings-May-11-12-2023.pdf>

10. Петраш А. Роль Добромильської реформи у поглядах єзуїтів (1882–1904 рр.). *WayScience : Матеріали IV міжнар. науково-практ. інтернет-конф. "Development in Modern Crisis Conditions"*, м. Дніпро, 8–9 черв. 2023 р. Дніпро, 2023. С. 311–313.

URL: <http://www.wayscience.com/wp-content/uploads/2023/06/Conference-Proceedings-June-8-9-2023-1.pdf>

Праці, які додатково відображають результат дослідження

11. Петраш А. Товариство Ісуса у Східній Галичині в період правління австрійського імператора Франца-Йосифа I (1852-1916). *Давній Галич: науково-популярний часопис*. 2019. № 2-3. С. 12–14.

URL:

https://rada.info/upload/users_files/04054263/3953f683ee752f633e41833b25f291c8.pdf